מראי מקומות- בבא בתרא ק"א

א) **ופותח לתוכה שתי מערות-** ע' **ברמב"ם** (מכירה כ"א, ו') שכ' דהמוכר מקום לחבירו לעשות לו קבורה, עושה מערה וכו', ולא הביא כלל הא דצריך לעשות ב' מערות. וכבר העיר **המגיד משנה** עליו בזה, וכ' דאולי ס"ל להרמב"ם דדין זה דפותח לתוכה ב' מערות הוא דוקא היכא שקיבל בפירוש לעשות חצר, והניח בצ"ע. והק' עליו **הכסף משנה** דא"כ הו"ל להרמב"ם להביא הלכה זו, דהיכא דאמר בפירוש דקיבל עליו לעשות חצר, דצריך לעשות ב' מערות. ולכן הוא כ' דאולי ס"ל להרמב"ם דסיפא דמתני' אתא כפי ר"ש, ולא קיי"ל כוותי'. ותמה עליו **התוס' יו"ט**, הא ר"ש פליג בהדיא וס"ל דצריך ד' מערות, וצ"ע.

ב) **הכל לפי הסלע-** ע' **ברשב"ם** שכ' דקאי אכוכין, ונראה דגם לענין המערות אמרי' דהכל לפי הסלע, דיכול לעשות מערות לכל צד אם שייך לעשות כן מצד קושי הסלע. והוכיח כן מה**תוספתא**, דר' יהודה אומר דבסלע הבא בידו פותחין שתיהם מרוח אחת. ופי' **המהרש"ל**, דהיינו דס"ל לר"י דסלע הבא בידים אינו עושה אלא ב' מערות, כדעת ת"ק, אלא דעושה אותם מרוח אחת, וע"ז אמרו לו רבנן דא"א לעשות ד' (וזהו בין לר"ש ובין לר"י), דא"כ נמצא דדורס על **המערות** [וע"ש שהביא דלשון התוספתא הוא רק "אי אפשר", וכ' דאולי מש"כ הרשב"ם "לר"ש נושאי המטה וכו'" מלתא בפנ"ע היא. וע"ע **במנחת ביכורים** על התוספתא דמפרש דא"א היינו דא"א לעשותן מרוח א' (ולא ביאר למה, ואולי כמש"כ המהרש"ל, דא"א לעשות כן, דא"כ אין החצר כנגד הפתח, וצ"ע)].

ג) **אי לבראי, הא קא מתדשי להו-** פי' **הרשב"ם**, ברגלי נושאי המטה וקובריה, שמושיבים שם המטה ומשתהין שם הרבה. ואינו דומה לנושאי המטה שדורסין על המערות, דשם אינו אלא הילוך לפי שעה, ולא קפיד ר"ש בזה. וע' **בט"ז** (יו"ד שס"ד, א') שהביא מה**הגהות אשר"י** דכיון אסור ליהנות מקבר המת, א"כ אסור לדרוך על גבי קברים. וכ' הט"ז דמדוייק מדברי הרשב"ם כאן דלא ס"ל כן, דמשמע דס"ל דהיכא דאינו הולך עליו אלא לפי שעה, אין איסור בדבר. **וע"ע במשיב דבר** (סוף חלק ב', הל' אבל אות ה') שכ' דאף דלפי הרשב"ם מבואר דאין כאן איסור בזיון למת במה שדרס על הקבר, מ"מ הרי לכאו' עדיין שייך האיסור הנאה מהקבר. וכ' דלכאו' זה תלוי במח' **רש"י** ו**תוס'** בע"ז (מה:) לענין אילן שהי' תלוש ונשרש, דאם הוי כמחובר א"כ מותר בהנאה, ואם נחשב כתלוש אז יהי' הדין דיהי' אסור בהנאה. וכ' דלפי מה שפסק **השו"ע** דכמחובר הוא, א"כ הדין הוא דיהי' מותר בהנאה בה, ולא יהי' איסור לדוש עליה [ולכאו' צ"ל דכן ס"ל להרשב"ם, דכ' דהילוך לפי שעה מותר].

ד) **ותו, הא תנן חצר הקבר, העומד בתוכו טהור-** לכאו' יש לעי', הרי כבר פירש **הרשב"ם** (סוף ק:) דעושין הכוך ברום ז' טפחים כדי שיהי' אויר טפח בין תקרת הכוך להארון בכדי שלא לטמא העוברין ושבין. וא"כ, למה אמרי' דוקא העומד בתוך החצר טהור, הרי אף מי שעובר על גבי המערה עצמה צריך להיות טהור, משום שיש שם ריוח טפח. וכ' **המהרש"א** (ק: בתוס' ד"ה ורומן) דמש"כ **תוס'** שם דאפי' אם יש ריוח טפח, מ"מ מדרבנן מיהא טמא היכא דעובר על הקבר, מוכח ג"כ מכח הערה זו. **וע"ע בריטב"א** כאן, דכ' דהיכא שיש חלל טפח, אינו טמא אף מדרבנן, ודלא כתוס' (ע"ש לראייתו), וא"כ עדיין ק'. והוא כ' דאף שאנו מניחין שם חלל טפח, מ"מ כיון שיש מקצת שעושין הארון באופן שאין חלל בין תקרת הכוך והארון, לכן גוזרין רובן משום מיעוט.

ה) **דעביד להו בקרן זוית-** ע' **ברשב"ם** שהביא מי"מ דעושה הכוכין אצל הפתח. והק' **המהרש"א**, הא ע"כ לפי ר"ש צריך להעמיק אותן כוכין של הקרן זוית כי היכי דלא נגעי אכוכין של הקרן זוית של המערות שסביבם, ומבואר דכשהיו מעמיקין הי' העמקה ב' אמות וב' טפחים. אבל ק', דכוכין אלו צריכין עוד העמקה, כדי שלא ליגע בכוכין שבמערה שלהן, כמבואר בהסוגיא. וא"כ, נמצא שצריכין ב' העמקות, דהיינו ד' אמות וד' טפחים. וזה אי אפשר, שהרי הביא הרשב"ם לעיל מה**תוספתא** דכל עומק המערה הי' ד' אמות, וא"כ מה שייך להעמיק כ"כ. ותי' א)

דאולי הא דהמערה הוא גובה ד׳ אמות, היינו רק לת"ק, אבל לפי ר"ש, כשם שהמערות הי׳ גדולים יותר באורך ורוחב, גם בגובה היו גדולים. ב) העמיקו כל המערה א׳ מחבירתה, וממילא לא נגעי אלו באלו.

ו) **תנן התם, המוצא מת מושכב כדרכו, נוטלו-** הק׳ **הריטב"א**, למה אין חוששין למת מצוה, דא"כ קונה מקומו. ותי׳ ע"פ **הירושלמי** דמת מצוה אינו מצוי, ועוד, יש לו קול, ולכן אין צריכין לחוש למת מצוה, וכן מבואר בסנהדרין (מז:).

ז) **נוטלו-** פי׳ **הרשב"ם**, אם רוצה לעשות שום טהרות, ואין המת קונה מקומו, שאי"ז שכונת קברות, אלא הקבורה שם הי׳ ע"י הדחק, משום שלא הי׳ להם פנאי לקוברו במקום קבורת אבותיו. ולכאו׳ מבואר דבלא"ה, אלא הי׳ שכונת קברות, יהי׳ אסור להוציא המת מקברו. ובטעם האיסור, כ׳ **הכל בו** (סי׳ קי"ד, ד"ה אמר רב) דהאיסור הוא "שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין... ובשמואל מהו אומר למה הרגזתני". אולם ע׳ **בחכם צבי** (סי׳ נ׳) שכ׳ דכל טעם זה דחרדה אין צריך אלא היכא דמטלטלין הארון ממקום למקום, אבל היכא דפותחין הארון, אז יש טעם אחר, דהיינו ניוול המת, דשם רואין את המת בכל ניוולו, וזהו בזיון גדול להמת. וע"ע **באגרות משה** (יו"ד ב׳, ק"ס, וכן אי׳ ביו"ד א׳, רמ"ב) דכ׳ "וטעם האיסור... דהוא משום מצות הקבורה שהוא מדאורייתא, וחיוב הקבורה הוא שיהי׳ קבור כל הימים עד שיחיו המתים, ונמצא כשפותח הקבר אף שלא לפנותו, וכ"ש כשפינהו, שהוא עבור בידים על עשה דקבורה". וע"ש עוד (ושם בסי׳ קנ"ט) דכ׳ האג"מ להק׳ על מש"כ **הבית יוסף** דהאיסור לפנות הוא איסור דרבנן, דהא מבואר לפי טעמו הנ"ל של האג"מ דודאי הוא איסור דאורייתא, וגם אם האיסור משום ניוול וחרדה, הרי האיסור לנוול הוא מן התורה (ע"ש לראיותיו), וגם האיסור חרדה, י"ל דכמו דהאיסור לצער זולתו בחיים הוא איסור דאורייתא, לכאו׳ ה"ה לצערו לאחר מיתתו כן, וצ"ע.

ח) **נוטלו-** מבואר מדברי **הרשב"ם** הנ"ל דההיתר לפנות הקבר הוא משום שהי׳ נקבר שם באקראי. והק׳ **הגשר החיים** (ח"ב, סי׳ כ׳ אות ב׳), מכיון שאסור לראותו בניוולו ואסור להרגיז מנוחתו משום חרדת הדין, אמאי מותר לקרוביו וליורשיו לקברו לכתחלה ע"ד לנוולו ולהרגיז מנוחתו, ולמה באמת מפנין אותו. ואף אם הוא עצמו צוה כן לפני מותו, למה שומעין לו, הרי אינו רשאי לבזות עצמו, כשם שאינו רשאי לחבול בעצמו. ותי׳ "שכל זמן שלא נקבר בקביעות לחלוטין, נקרא הקבר עדיין אינו שלו לקבורה עולמית, ולא קנה מקומו, ויש עדיין ... מצוה להביאו לקברו הקבוע". [ולכאו׳ משמע מדבריו דאה"נ, עדיין יש חרדת הדין ובזיון, אבל מ"מ יש מצוה שמוטל עלינו לקוברו, וא"כ זה עדיף. אבל לכאו׳ עדיין צ"ע, למה היו יכולין לעשות כן מעיקרא, ויש לעי׳ בזה.]

ט) **ואת תפוסתן-** כ׳ **הריטב"א** דמשום כבוד המת הוא. וע"ע **בפיה"מ להרמב"ם** בסוף נזיר שפי׳ שהוא כדי לטהר המקום מעפר המת. וע׳ **בחזון איש** (אהלות כ"א, ה׳) דצידד דטומאה זו דתפוסה היינו מדין עפר קברות, דאף דאין כאן רקב, וא"כ אין חלק מהמת שמטמא, אבל מ"מ טמא מדין עפר קברות. **וכ׳ הרשב"ם** בשם הגמ׳ בנזיר (סה.) דדין זה נלמד מהא דאמר יעקב אבינו ונשאתני ממצרים, דהיינו טול עמי מקרקע מצרים. ותמה **ההעמק דבר** (בראשית מ"ז, ל׳), איך שייך ללמוד כן מיעקב אבינו, הא לא הי׳ נקבר במצרים אפי׳ לשעה (וכן הק׳ **התוס׳ יו"ט** בנזיר). ופי׳ כן הוא דרשת הגמ׳, "אל נא תקברני במצרים, דהיינו באופן שאשכב עם אבותי ואח"כ נשאתני ממצרים עם התפוסה שלי, אל תעשה כן, אלא מיד העלוני לארץ ישראל". אבל עכ"פ מרמז להם מה יהיו צריכין לעשות אם הי׳ נקבר במצרים ויהיו רוצים להעלותו אח"כ. וע"ע **בחזקוני** (בראשית מ"ז, ל׳) שכ׳ לדרוש הפסוק "׳ושכבתי׳ בקבר מצרים, ׳ונשאתני ממצרים׳ שבתחלה הי׳ נקבר במצרים, כדאי׳ בפרק ט׳ דנזיר, וכו׳". **וע"ע בקרן אורה** בנזיר (סד:, ד"ה לא אמרו) דדייק מדברי תוס׳ דכ׳ דמת דחסר אין לו דין תפוסה הוי מהלמ"מ, נראה דס"ל דדין תפוסה הוא מדאורייתא, אבל מה**רמב"ם** דייק שהוא מדרבנן.